

Erik Dahmén:

Ekonomi i omvandling

Under många år har vid de svenska universiteten ämnet ekonomisk historia varit organisatoriskt skilt från national-ekonomi. Sannolikt har detta varit en bidragande orsak till att intresset hos svenska ekonomer i så dominerande grad varit inriktat på kortsiktiga frågor där den institutionella ramen kunnat betraktas som given.

Men det har naturligtvis funnits utrymme även för andra inriktningar. Erik Dahmén hör till dem som förenar ekonomisk-historikerns intresse för den långsiktiga och gradvisa förändringen av de institutionella förhållandena med traditionell ekonomisk analys. Hans senaste skrift är *Ekonomi i omvandling. Utländska och finländska erfarenheter*, Finlands Bank 1984 (209 s).

Boken kan sägas bestå av två huvuddelar. I första halvan dominerar resonemanget om konjunkturproblemet. I den andra står de långsiktiga utvecklingsfrågorna i centrum. De centrala kapitlen är upplagda på så vis att de internationella erfarenheterna behandlas först och därefter de finländska.

Beträffande möjligheterna att med ekonomisk politik utjämna konjunktursvängningarna fastslås, inte oväntat, att de är mindre än man tidigare tänkt sig. Svårigheten att genomföra konjunkturpolitiska åtgärder vid rätt tidpunkt tillskrivs institutionella förhållanden, det politiska livets natur och de administrativa organens sätt att arbeta. Målkonflikter och kamp mellan olika sårintressen vållar också svårigheter.

Konjunkturuppgångar kan bara i enstaka fall hindras från att framkalla obalans med kraftig prisökning, enligt Dahmén. Framgång i försöken förutsätter normalt att diagnoser och prognoser inte är alltför felaktiga, att ökade skatteinkomster som följd av konjunkturpolitiska beslut eller penning-

värdesförsämring inte används till nya utgifter, att penningpolitik får spela en central roll och att inkomsttagarna inte försöker skaffa sig orealistiska realinkomsthöjningar eller anpassa sina krav med hänsyn till förväntade ekonomisk-politiska åtgärder. Sällan brukar alla dessa förutsättningar vara uppfyll-da.

Svårigheterna att föra stimulanspolitik i lågkonjunkturer kopplas — förutom till risken att sätta in åtgärder vid fel tidpunkt och med olämplig dos — främst till internationella förhållanden. Ofta är det internationella utrymmet begränsat i den meningen att det är besvärligt att föra en konjunktur-stabiliserande politik utan att drabbas av problem på valutaområdet. Och även om ett sådant utrymme finns tenderar en expansiv politik att, utan att få avsedd effekt på konjunkturen, bland annat orsaka en alltför hög kostnadsnivå med därav följande problem.

I Finland har man i jämförelsevis ringa grad försökt föra en konjunktur-dämpande ekonomisk politik och i stället låtit omsorgen om statsfinanserna och betalningsbalansen stå i centrum. Detta ses i huvudsak med gillande av Dahmén, eftersom risken är stor att med feldoserade och vid fel tidpunkt insatta åtgärder snarast förstärka konjunktursvängningarna.

Det som sägs om konjunkturväxlingarna och konjunkturpolitiken är väl numera inte särskilt överraskande. Dahmén är ju inte den första som utmanar det keynesianska synsättet. Intressantast syns mig därför senare delen av boken, där ekonomins långsiktiga "omvandling" (som Dahmén anser vara ett bättre uttryck än "tillväxt") diskuteras.

"Utvecklingskraft" och "omvandlingstryck" är i den delen centrala begrepp. Bakom dessa krafter ser Dahmén för det första den i Wicksells teori viktiga skillnaden mellan den "naturliga räntan" och "penningräntan". Med den naturliga räntan avses den förväntade avkastningen på planerade investeringar, medan penningräntan motsvarar låneräntan. Som ett komplement betraktas Schumpeters uppfattning om

kampen mellan nytt och gammalt, eller "innovation" och "skapande destruktion".

Tendensen har internationellt sett varit att vinstutsikterna försämrats sedan 1960-talet, påpekar Dahmén. Ersättandet av gammalt med nytt har efter hand hämmats av en rad skäl: skattetrycket, mindre rörlighet på arbetsmarknaden, strävan att hålla igång även krisföretag, nymerkantilistiska inslag, etc. Samtidigt skulle kapitalkostnaderna ha stigit. (När Dahmén upprepade gånger hävdar att "ingen inflation utan endast inkomster kan betala skulder" eller att det för en låntagare är "endast penningrörelsen, närmare bestämt kassapåfrestningen, som kan spela en roll, inte 'realrörelsen'", blir man en smula förvånad. Skulle det vara riktigt för företagen att se enbart till första årets lånekostnader och helt bortse från hur dessa, mätta t ex i apelsiner, utvecklas över tiden? Och skulle verkligen det företag som ser saken på ett annat sätt, dvs reallt, hänge sig åt en "vanföreställning"?) Sammantaget skulle detta ha dämpat utvecklingen under 1970-talet. *Möjligheten* till utveckling ersattes i viss mån av *tvång* till anpassning. I Finland förefaller vinstutsikterna under många år ha tett sig bättre än i omvärlden, men de faktiska

vinsterna skulle enligt Dahmén inte ha motsvarat förväntningarna.

Framställningen i boken är kraftfull och vittnar om Dahmén's förmåga att göra en analys som samtidigt är jordbunden och oftast teoretiskt övertygande. Måhända skulle någon hävda att den institutionella framtoningen gör att den teoretiska diskussionen stundtals blir ganska ad hoc-mässig, men kanske är det så att delar av verkligheten bäst förklaras så? På övergripande nivå finns ändå en sammanhållande teori.

Det man kanske skulle önska mera av är dokumentation. Särskilt de internationella översikterna är tämligen allmänt hållna. Läsaren får veta hur det "vanligen", "ofta", "ibland" eller "sällan" förhåller sig och skulle i större utsträckning än vad som nu är fallet vilja få konkreta belägg eller åtminstone illustrativa exempel.

Att jag pliktskyldigast ger mild kritik i ett par avseenden förtar emellertid inte huvudintrycket: Det är en välskriven och läsvärd bok. Vi borde ha fler ekonomer med Dahmén's inriktning och kunskaper.

Docent *Bo Sandelin*
 Nationalekonomiska Institutionen
 Göteborgs universitet